

1. RZECZNIK (97) *sb m*

e jasne.

sg N rzecznik (26). ◇ *G* rzecznika (5). ◇ *D* rzecznikowi (4). ◇ *A* rzecznika (20). ◇ *I* rzecznikiem (19); -em (1), -(e)m (18). ◇ *L* rzeczniku (1). ◇ *pl N* rzecznicy (4). ◇ *G* rzeczników (7); -ów (1), -(o)w (6). ◇ *D* rzecznik(o)m (1). ◇ *A* rzeczniki (8). ◇ *I* rzecznikami (1). ◇ *L* rzecznik(o)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (siedem z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

1. *Ten, kto występuje w czyimś imieniu, reprezentuje czyjeś interesy; obrońca, pełnomocnik; advocatus* *BartBydg, Mącz, Vulg, Cn; orator Calep (93) : BierEz Sv [2 r.]; BartBydg 5b; RejRozpr C; To wiec tu trudno mędrawaćz Muły tu prawda [lege: prawdą] narábiaćz Omyljś fyę Ínacź nieboże Nicz tu rzećznjk niepomóże RejKup Aav; RejZwierz 102; Potym nas vpominał on rzecznik o dary álbo vpominki iáko ieft obyczay v nich [w Księstwie Moskiewskim] BielKron 435; Calep [740]a; [Orator ad uos uenio finite exorator fim. Rzetznikiem do was idę/ dopuście być vproficielem. TerentMatKęť O7v; Miał też [Bolesław Chrobry] od tego Rzeczniki/ ktorzy od ludzi proftych rzećz mowili/ bez żadnego datku/ bo ie sam Krol opatrzał. BielKron 1597 61 (Linde)].*

a. *praw. Pełnomocnik strony w procesie sądowym; causidicus* *Modrz, Calag, Calep; actor, patronus* *Modrz, Cn; syndicus Mącz (50) : BartBydg 29; BielŻyw 62; GliczKsiąź N4, N6; KTo fobie Rzeczniká iáwnie od Vrzędu vprosi/ iuź sam przed Sądem mowić nie ma GroicPorz e2v, e4v, f, fv, f2v, f3; RejZwierz bb2v; Teraz iako wpieniadzach [!] ludzie Ímak poczuli/ Cnota/ i przyftoieńftwo do kąta fię tuli. A ich plac niewftydliwa potwarz zaftąpiła/ Na co trzeba Statutow/ i rzeczników fiła KochSat B2; Mącz 491b, 504d; Kiedyby práwá ták krotce á iásnie były Ípifáne/ [...] tedyby y to było/ żeby fáme ftiony Íprawy Íwe przed Íędziá Íprawowáły/ á rzecznikowby niepotrzebowáły ModrzBaz 95v; Ieftliby tedy do káżdego ártýkułu/ tym Ípořobem przyczyná bylá przydána/ záÍfteby niedopusćilá y onego nátychmiałt/ y tego bez omieftkánia złym wykłádem wykřęćić. [...] Vftáłyby záprawdę [...] y winnych pozwánych/ y rzecznikow co Ípory sieiá/ niewftydliwe wykřęty. ModrzBaz 99, 91, 94 [2 r.], 94v, 95; Calag 213a; Calep 175b; Y dla tego iáko baczę, profectu gruntownégo w Polfcze nie biorá ftudenći *Iuris*: wyiáwřzy *longo vfu*, kto torbę dłuęo nośi zá RZecznikiem. *SarnStat *6; KlonWor 73; [rzecznýk, pyercza prolocutor i(d est) procurator ReuchlinBartBydg B5v; Rzecznik tedy ieft ten/ ktory álbo przyiáćielŃki/ álbo Ńwoy vmyŃł Sędziemu oznaymia/ y mowi przeciwko tym ktorzyby Ńie onemu vmyŃłowi iego przeciwiłi. SzczerbSpecSax 374 (Linde)].**

rzecznik *czyj [w tym: pron poss (7), ai (1)] (8):* Prze thę przyczynę/ gdy Pan ná Ńłowá Ńwego Rzeczniká nieprzyzwala/ móże ie odmienić y nieprzyiáć ich przed Íkazánim. *GroicPorz e2v, v4; Cefarz [...] MieyŃce Ńwe záÍádziwřzy/ sam mowil od niego [rycerza, który uratował go na polu bitwy]. Mowiac/ ten w mey przygodzie/ też mym rzecznikiem był RejZwierz 24v; [wg Mahometa chrzeŃcijanie] chełpliwi Ńá/ Ńwarliwi/ w práwiech vporni/ dłuęie odwłoki máiá/ na rzeczniki Ńwe dobrá przekłádáią BielKron 255; Ktory pozwány niema ták wiele máiętnoŃci żeby zmogł zápláćić Ńwemu rzecznikowi/ [...] temu RzećzpoŃpolita niech rzeczniká Ńwoim kóŃztem obmyŃli ModrzBaz 95, 94, 95; Tertullus rzecznik ZydwowŃki/ wiaré ChrzeŃćijánŃká názwáł Ńektá [cf Vulg Act 24] WujNT 495.*

Zwroty: »brać sobie na rzecznika, wybierać sobie rzecznika« (1:1): gdy nie kto prawować ma [...] aby jedno tego Akcia była narówni albo na wirzchu/ wybyera łoby rzeczniki a Prokurator/ kthorem one swą rzecz mocno wręce dąye *GliczKsiąż* N3v; *GroicPorz* f3.

»da(wa)ć rzecznika« (2): NA Sędziego przynależy dawać Rzecznika białym głowom/ ludziami niedołężnym/ sierotom/ y tym którzy od kogo bywają mocą a gwałtem wcińnieni. *GroicPorz* d, nnv.

»mieć rzecznika« = *causidicum habere* *Modrz* [szyk zmienny] (3): bezpiecniey iest mieć Rzecznika sprawnego/ a ktemu cnotliwego. Abowiem [pozwany] przez swoię niebaczna odpowiedź łacwie może w bład wpąć/ y ku szkodzie łye przywieść. *GroicPorz* v3v; *ModrzBaz* 95, 95v; [ła niektorzy ludzie którzy Rzeczniki albo Procuratory mieć potrzebnie powinni *SzczerbSpecSax* 378].

Wyrażenie: »przysięgły rzecznik« (1): A tak należy na Rzeczpospolitą mieć przysięgłe Rzeczniki [iuratos causidicos]: a zapłatę iym poştánowić *ModrzBaz* 95v.

Szeregi: »rzecznik albo obrońca« (1): *Aduocatus*, gdy byś chciał prawie wyłóżyć/ y wedle prawa Celárskiego/ nieieftci Woyth/ ale *Patronus seu defensor caufarum, aut qui confilio adest in aliqua causa*, to iest Rzecznik/ albo obrońca. *GroicPorz* cv.

»orator albo rzecznik« (1): rodzicy którzy nie chcą doczekać po łnyne swym aby dobrem oratorem albo rzecznikiem ostal/ nyechay pilny o tho nie poştaráyą aby wthem prawye yeficze w pyeluchach będąc [...] vczyć nie poczają. *GliczKsiąż* K2.

»prokurator, (a, a(l)bo) rzecznik« [szyk 5:4] (9): pan bacząc Prokuratora godnego/ z łalki mu wdzyeli łłate/ konyá/ y co inffego/ ktorego dobra [...] doftawa thego każdy rzecznik a Prokurator przez swą godnosć *GliczKsiąż* N4; wylka to rzecz yest Prokuratorem albo rzecznikiem być. *GliczKsiąż* N4v, N3v, N4v [2 r.]; *Syndicus*. Vítawiony procurator poştółtwa którego ku spráwowaniu rzeczy ych/ tak ku bronieniu yáko y dochodzeniu czego/ Rzecznik/ Prokurator. *Mącz* 437a, 42d, 73c, 467d; [*SzczerbSpecSax* 378].

»rzecznik a sprawca« (1): *Advocor causae*, Za rzecznika a spráwie [lege: sprawcę] rzeczy którey być wzięt. *Mącz* 504d.

b. *Pośrednik, orędownik (przeważnie o roli Chrystusa, Maryi i świętych jako pośredników między Bogiem a człowiekiem); advocatus Vulg; patronus Cn (35)*: Skąd wezmę rzecznika/ by sprawy mey bronil? Zaż iest/ kto przed iego [Pana Boga] gniewemby záltonil? *GrabowSet* Bv; Gdzie rzecznik by cię bronil/ gdy Pan na ład wltanie? *GrabowSet* D4v; *WujNT* 820 marg; [opyekvn, rzecznik *advocatus*, Christus apud Patrem pro nobis *ReuchlinBartBydg* bv].

rzecznik do kogo (4): Izali on łam [Syn Boży] nieieft tylko żywotem/ nadzieią/ vblągánim/ wodzem/ tartzą/ drogą/ rzecznikiem/ y iednatzem do Bogá? *KrowObr* 165, 164v, 193; [*GrzegŻarnPos* 1597 13 (Linde)]. Cf »obierać rzecznika«.

rzecznik u kogo (6): Otoc rzecznik moy vcyebye boze oycze oto byłkup nawilffii yen cudzey krwye ku oczifcyanyu nyepotrzebuye bo swą tako yalnye yest vrummyenyon. *BierRaj* 23v. Cf »rzecznika mieć«.

rzecznik między kim a kim (1): Skoro się narodził [Syn Boży]/ w tho łię iest wnet włóżył/ aby był rzecznikiem/ przez śmierć poştrednikiem/ między swoim Oycem/ a nędznym grzesznikiem.

ArtKanc A11v; [Bo tego [kapłana] dał y poştánowił był [Pan Bóg] iáko rzecznikiem swoim między łobą á ludźmi *GilPos* 70v].

rzecznik czyj, czego [w tym: pron poss (6), G sb (1)] (7): *BierRaj* 23v; I kto iełt rzetznikiem tego łwiátá/ iedno Márya? *KrowObr* 164; Święty Woćiefze bądź náłzym Rzetznikiem wniebie. *KrowObr* 175, 217v, 218v; *GrabowSet* Iv; RZECZNIK náłz nie łam P. Chrifstus. *WujNT* Bbbbb3v; [*GilPos* 70v; *GrzegŻarnPos* 1597 13 (*Linde*)].

W połączeniach szeregowych (13): A bes drogi/ iednatzá/ y rzetzniká/ żadny niemoże wniść do niebá. *KrowObr* 166; ktorego [Syna Bożego] opowiedamy być zbáwicielem/ drogá/ żywotem/ drábiná/ nádzieią/ rzetznikiem/ iednatzem/ załtępcá/ y dawcá odpufłztzenia grzechow. *KrowObr* 193v; Co było po Iednatzu/ przytzyńcy/ załtępcy/ y rzetzniku Pánu Kryftuľie/ ielli nas Sztzepan/ Eulogi Waćław/ Woćiech/ pánná Márya z Bogiem ziednáli? *KrowObr* 218v, 164v, 165, 166 [2 r.], 192v [2 r.], 193, 193v, 218v [2 r.]; [Ieśli kto zgrzełzy rzeczniká (lub pomocniká/ álbo poćiefzyćielá) mamy v oycá/ Ieľufá Chriřtá *BudArt* Y2v].

Zwroty: »rzecznika mieć, [kogo] mieć rzecznikiem« [w tym: u kogo (5), przed kim (1)] = *advocatum habere* *Vulg* [szyk zmienny] (6:1): [dziękuje Tobie, Boże] ktoris yedinemu. łinowy ferca twego nyepzepuľcył alye za nafeł gy nałmyerc widał abifmi takyego ij tak wyelkyego rzecznika myely przed tobą wnyebye *BierRaj* 22v; *KrowObr* 155, 165, 210v; Ieľliby [...] kto zgrzełzył/ (żadnego grzechu niewyymuiąc) tedyc mamy rzeczniká v Oycá/ Páná Ieľu Chriřtá łprawiedliwego/ á tenzeć iełt vľłágánim zá grzechy náłze *KuczĸKat* 200 [przełład tego samego tekstu] *WujNT* 1.Ioann 2/1, s. 820; [*BudArt* Y2v].

»[do kogo] obierać rzecznika, [za rzecznika brać]« (1): Kogoż/ mam do ćiebie [Panie]/ obierać rzeczniká? *GrabowSet* R3; [Aleć łobie ku pomoczy za rzecznika y za iednaczą biorę ono nałwięthłze imie maiełtatu twego Tetragramaton. *Pozdraw* H3].

Szeregi: »jednacž, (i) rzecznik« [szyk 2:1] (3): Pánná Márya Iednatzem/ rzetznikiem v Papieźnikow. *KrowObr* Tt4, 41v, 164 marg; [*Pozdraw* H3]. [Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.]

»rzecznik, ([i]) pośrzednik« (1): *ArtKanc* A11v; [on [Chryřtus] Meľyáľz/ on łwiátá wykupićiel/ [...] on Rzecznik y pośrzednik náłz do Bogá *GrzegŻarnPos* 1597 13 (*Linde*)].

»rzecznik abo przyczyńca« (1): Słowo Graećkie παράκλητος, nie tylko poćiefzyćielá, ále y rzeczniká ábo przyczyńcę znáczy. Ian 2.1. *WujNT* 364 marg. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»zastępcá abo rzecznik« (1): A łyľzyłz tu? iż tylko Páná Kryftuľá łprawiedliwego mamy załtępcá álbo rzetznikiem v Oycá/ á nie łwięte vmárłe? *KrowObr* 210v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]

2. *Mówca, orator; orator Mącz, Calep* (4) : DEmołtenes mędrzec á rzecznik w Attenach mieľzkał. *BielŻyw* 59; Wyrwał łie iákił rzecznik/ Státutem łzermował/ Gadanie w łwiętył piłmie záraz záháłmował: Mowięcy/ co wam potym/ że o tym mowićie/ Zadnego na łwą wiáre tu nie náwroćie. *BielSen* 9; Oratorie, Oratoris more, ornate et eleganter – Ozdobnie, Iako rzecznik [!]. *Calep* [740]a;

[nawdzyącznyeyshy rzecznyk archilogus d(icitu)r princeps vel primus in sermone *ReuchlinBartBydg* c6; *PlutWojn B*].

Szereg: »wymowca a rzecznik« (1): In numerum oratorum venire, Miedzy wymowce/ a rzeczniki być pocżitan. *Mqcz* 480d.

Synonimy: **1.a.** *adwokat, obrońca, patron, pierca, plenipotent, prokurat, prokurator, prokurujący; b. jednacz, orędownik, pośrednik, przyczyniciel, przyczyńca, przyczyńciel; 2. mowca, orator, retor.*

Cf **RZECZOMOWCA**

JR